

Centrum Steenbergen: een blik op de 19^e eeuw

Deze wandelroute is een initiatief van de Heemkundekring 'de Steenen Kamer' en is in nauwe samenwerking met de gemeente Steenbergen samengesteld. Wij wensen u veel plezier tijdens deze unieke pandenwandeling, die u een aantal bijzondere 19^e eeuwse panden van Steenbergen laat zien. Voor meer informatie over de panden verwijzen wij u naar de routeschildjes die op de gevels zijn aangebracht. Op deze schildjes staat meer informatie over het desbetreffende pand.

19^e eeuwse architectuur

Het centrum van Steenbergen kenmerkt zich door 19^e eeuwse architectuur. Vooral veel gevels dateren uit deze eeuw, terwijl de achterliggende bebouwing vaak ouder is. Dit kenmerk van het historische centrum van Steenbergen is uniek. Na de wandeling zult u het historisch centrum van Steenbergen voortaan met andere ogen bekijken.

De route

De route loopt door het hart van het centrum en begeleidt u door het 'historische assenkruis' van Steenbergen. Het start- en eindpunt van de wandeling ligt aan het begin van de Kaaistraat bij het informatiepaneel. Vanaf het startpunt loopt u door de Kaaistraat richting de Blauwstraat. Bij de kruising aangekomen gaat u de Blauwstraat in. Bij nummer 21 keert u om en loopt u via de andere kant van de straat terug. U gaat vervolgens rechtsaf bij de Grote Kerkstraat. Bij de N.H. Kerk draait u weer om en loopt u terug richting de Markt. Bij de kruising aangekomen loopt u de Markt op. Bij de Gummaruskerk keert u opnieuw om en loopt u terug naar de Kaaistraat. Via de Kaaistraat loopt u naar het eindpunt van de route. De route staat ook aangegeven op het kaartje in deze folder.

Routeschildjes

Op diverse panden die u tijdens de wandeling van deze route passeert, zijn schildjes aangebracht. Op deze schildjes vindt u meer informatie over het pand. Tijdens de wandeling komt u ook panden met mooie gevels tegen die geen routeschildje hebben maar die zeker de moeite waard zijn om te bekijken. Deze gevels hebben vaak nog enkele historische kenmerken. Deze ziet u vooral terug vanaf de eerste verdieping. Op de begane grond zijn de historische kenmerken over het algemeen verdwenen omdat ze hebben plaatsgemaakt voor (grote) winkelatalages. De verdiepingen daarboven zijn vaak niet of slechts beperkt aangepast, waardoor bijvoorbeeld gestuikte kozijnomlijstingen of versierde daklijsten te bewonderen zijn. Het is dan ook aan te bevelen om ook regelmatig eens omhoog te kijken bij de panden die geen schildje hebben.

Ontstaan van Steenbergen

Steenbergen is als stad in de loop van de 13^e eeuw ontstaan. In die tijd werd er in dit gebied aan zoutwinning uit zoute turf gedaan. Na circa 1450 houdt dit op en gaat Steenbergen zich noodgedwongen op de landbouw toeleggen en start men met de inpoldering van het gebied. In de 17^e eeuw gaat de stad als vesting fungeren en wordt door middel van een waterlinie verbonden met Bergen op Zoom. Tegenwoordig is deze linie bekend als de West Brabantse Waterlinie. Later wordt de linie, inclusief de vesting Steenbergen, opgenomen in de Zuiderwaterlinie ter bescherming van de Noordelijke Nederlanden.

Verschillende bouwstijlen

In de 19^e eeuw bestond er geen dominante, allesomvattende bouwstijl. Vaak werd teruggegrepen naar eerdere bouwstijlen of werden verschillende stijlen gecombineerd tot een nieuw geheel. Dit leverde vaak imposante gevels op met diverse stijlenmerken uit verschillende periodes. De architectuurvorm waarbij verschillende elementen van historische bouwstijlen worden gecombineerd tot een nieuw geheel wordt het eclecticisme genoemd. Bij het teruggrijpen naar een eerdere bouwstijl zoals het classicisme of de gotiek wordt er gesproken over een neostijl. U zult tijdens deze wandeling voornamelijk eclectische gevels tegenkomen, maar ook enkele mooie voorbeelden van neostijl-gevels passeren.

Eén daarvan is de neoclassicistische gevel van de N.H. Kerk. Deze kerk is gebouwd in 1832. De halfzuilen, kroonlijst en driehoekig fronton in de gevel zijn stijkenmerken van het classicisme. Een interessant weetje over de kerken uit die periode is dat dergelijke kerken Waterstaatkerken werden genoemd. Rijkswaterstaat had namelijk in die tijd grote bemoeienis met de subsidieverlening voor deze zogenaamde 'Staatskerken'. Om voor subsidie in aanmerking te komen, moesten de kerken zo simpel mogelijk uitgevoerd worden. Materiaalkeuze was niet belangrijk, het ging vooral om de vorm. Vandaar dat vaak hout werd gebruikt voor de zuilen en het fronton en men niet koos voor een steenachtig materiaal.

Ook bij de Gummaruskerk is er sprake van een neostijl. Het ontwerp is geïnspireerd door de gotiek. Net voor de bouw van de kerk in 1900 zijn er ook nog een aantal andere stijkenmerken toegevoegd. Een voorbeeld is de detaillering van de deuren en de aanbouw. Hierbij heeft men zich laten inspireren door de invloeden uit de Nieuwe Kunst.

Het pand aan de Blauwstraat 67 bevat kenmerken van verschillende bouwstijlen en is daarmee een mooi voorbeeld

van eclectisch bouwen. In dezelfde straat ziet u ook de rijk versierde gevels van de panden met de nummers 71 en 73. Deze gevels bevatten verschillende stijkenmerken. Let in het bijzonder op de kroonlijst en de stucomlijsting van de ramen. Naast de panden met gepleisterde gevels ziet u ook veel panden met schoonmetselwerk gevels. Een voorbeeld hiervan is het voormalige postkantoor aan de Kaaistraat 21. Tegenwoordig is dit monumentale pand in gebruik als restaurant. De architect (C. van Genk) heeft het pand vormgegeven in een laat 19^e eeuwse neorenaissancestijl. Hoewel het voormalige postkantoor en de panden aan de Blauwstraat 71 en 73 kort na elkaar zijn gebouwd, is de uitstraling volledig anders. Deze grote diversiteit en verscheidenheid in bouwstijlen typeert de 19^e eeuwse architectuur en daarmee het historische centrum van Steenbergen.

Deze pandenwandeling is mede mogelijk gemaakt door:

Rabobank

Colofon

Deze wandelroute is een initiatief van de Heemkundekring 'de Steenen Kamer' en is in nauwe samenwerking met de gemeente Steenbergen samengesteld. Voor andere wandelroutes kunt u terecht bij het VVV-agentschap, Kaaistraat 49 te Steenbergen of kijkt u op www.gemeente-steenbergen.nl of www.vvbrabantsewal.nl. Gemeente Steenbergen, augustus 2015. Beeldmateriaal afkomstig uit foto archief Ad van de Par Opmaak & drukwerk: Studioog.nl

Gemeente Steenbergen

Buiten de Veste 1 | Postbus 6
4650 AA Steenbergen
T. 14 0167 | F. 0167 54 34 99
info@gemeente-steenbergen.nl

Geschiedenis van de straten

De verschillende bouwstijlen die u ziet in het historisch centrum van Steenbergen komen terug in de vier straten van deze wandelroute: Kaaistraat, Blauwstraat, Grote Kerkstraat en Markt. Deze vier straten behoren tot de oudste straten van Steenbergen en hebben een rijke geschiedenis.

Kaaistraat

De Kaaistraat heeft haar naam te danken aan de rechtstreekse toegang die deze straat biedt tot de kade ofwel de haven. De haven is in het verleden belangrijk geweest voor de stad vanwege de handel in landbouwproducten. De vooroorlogse stalen havenkraan van het voormalige CHV-gebouw vormt nog steeds een wezenlijk onderdeel van de haven.

Aan de Kaaistraat liggen verschillende zijstraatjes die van oudsher een verbinding vormen met de achterstraten. De benamingen van de zijstraatjes verwijzen vaak naar het vroegere gebruik. Allereerst komt u voorbij de Lelie- en Klaverstraat. Deze namen zijn vermoedelijk afkomstig van kroegen in de bewuste straatjes. Er stonden toen ook nog huisjes in die zijstraten waar de militairen van de vesting ingekwartierd waren. Verder komt u het Vlooiënstraatje en de Pompstraat tegen. In het Vlooiënstraatje woonden in de 19^e eeuw vermoedelijk wevers. Een 'vlo' is namelijk hetzelfde als 'vlooi' of 'vloei', wat afkomstig is van 'lakense stof'. 'Lakense stof' is een wollen stof die op een speciale wijze wordt geweven en bewerkt. De naam 'Pompstraat' is ontleend aan de pomp die daar al rond 1800 stond. Tenslotte komt u het Zonnestraatje tegen. Deze straat ontleent zijn naam aan het huis 'de Zon' (nr. 65) op de westhoek. Pas later is men dit straatje zo gaan noemen.

Blauwstraat

Op de hoek van de Blauwstraat en de Ravelijnstraat stond een stenen poort. Deze poort werd de Blauwpoort genoemd. Blauw was destijds een synoniem voor steen. De naam

'Blauwstraat' is dan ook afkomstig van deze poort. Door de aanleg van de nieuwe omwalling in 1628 werd de toegang tot de stad via de Blauwpoort definitief afgesloten. De Blauwpoort was van oorsprong de belangrijkste verbinding met het achterland. Na het afsluiten van deze poort is de stad bijna 200 jaar niet meer vanaf deze zijde te bereiken geweest. Het onderstuk van de poort heeft er tot circa 1800 gestaan en werd gebruikt als gevangenis.

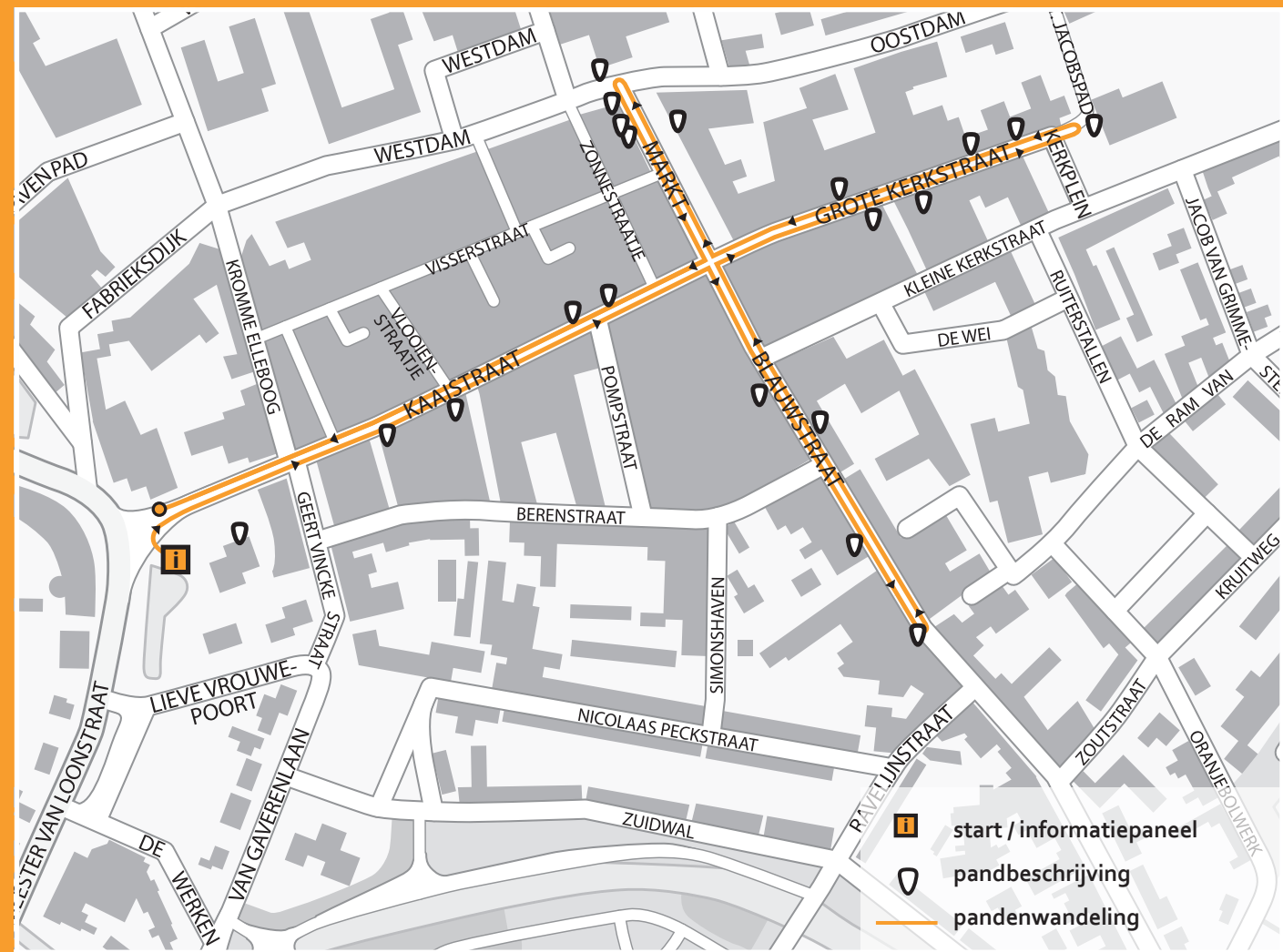
Ook aan de Blauwstraat liggen een paar zijstraatjes. Eén daarvan is het Rongelstraatje, genoemd naar Bastiaan Rongen die in de 17e eeuw in dit straatje negen dubbele huisjes in bezit had. Als u het straatje inkijkt, ziet u nog net de gebouwen van de oude bierbrouwerij 'Het Witte Kruis'. Het Rozemarijnstraatje verderop is genoemd naar de 'rozemarijntjes' (prostituees) die hier woonden in de tijd dat Steenbergen nog een vestingstad was.

Grote Kerkstraat

De naam Kerkstraat is afkomstig van de kerk die op het Kerkplein staat. Op de hoek van de Grote Kerkstraat en het Kerkplein stond voorheen het zogenaamde Napoleonhuis, waar ooit koning Lodewijk Napoleon zou hebben geslapen. Het huis heeft in 1982 plaats moeten maken voor een appartementencomplex. Aan de overzijde van de Grote Kerkstraat was rond 1800 een wagenmakerij. Dit straatgedeelte is nu het Kerkplein maar heette toen de Oprij. Op het Kerkplein staat het bevrijdingsmonument van beeldhouwer Niel Steenbergen.

Op de plaats van de oude pastorie (nummer 15) stonden rond 1600 drie huizen. Het eerste huis was 'het Prinsenhuis'. Dit pand werd gereserveerd voor een eventueel verblijf van de Prins van Oranje. Om het pand niet al die tijd leeg te laten staan, liet men de dominee erin wonen. Het tweede huis was het huis 'De Zon' (enkele decennia later krijgt een huis in de Kaaistaat deze naam). Het laatste huis was de herberg 'de Vergulde Zeeridder'. Dit was een herberg voor de plaatselijke schippers die via het naastgelegen stadsstraatje, tussen de panden van juwelier Broekhuis en de oude pastorie, naar de haven konden gaan.

De gevels boven het pand van juwelier Broekhuis hebben ook negentiende-eeuwse stijlkenmerken. Grote Kerkstraat nummer 5 was in de 18^e eeuw het huis 'De Engel'. Destijds was dit het postkantoor van Jac Le Jeune, die geheel zelfstandig een postroute opzette via Tholen naar Middelburg.

Markt

De haven liep tot in het begin van de 17^e eeuw door tot de plek waar nu de Gummaruskerk staat. Via een poort ('de Waterpoort') kon men vanaf de Markt de achterliggende haven bereiken. Deze poort is rond 1826 gesloopt. In dezelfde periode werd ook het gotische stadhuis, dat op de Markt stond, gesloopt. Kort hierna werd er op de Markt een Rooms-katholieke kerk gebouwd. Deze kerk stond veel zuidelijker op de Markt dan de huidige Gummaruskerk. Op de foto ziet u de ligging van de oude kerk en is duidelijk te zien dat de Markt toen veel kleiner was dan nu. Na voltooiing van de huidige Gummaruskerk is in het begin van de 20^e eeuw de oude kerk afgebroken.

Deelnemende panden:

Kaaistraat: 2, 14, 24, 47, 61
Blauwstraat: 21, 41, 54, 67
Grote Kerkstraat: 15, 28, 33, 34, 35-37-39
Kerkplein 7
Markt: 14-16-18, 15-17, 21
Westdam 83

(Opgesteld september 2015. Deelnemende panden kunnen in de loop der tijd wijzigen.)